

TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİMİ: ENGELLER VE ÖNERİLER

Syrian Children's Access to Education in Turkey: Barriers and Recommendations

Doğuş Şimşek*

Öz

Suriye'deki iç savaş nedeniyle oluşan göç hareketi, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük kitle göçü olarak tarihe geçmiştir. Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu Türkiye'de ikamet etmektedir. Türkiye'deki 3.6 milyondan fazla Suriyeli mülteçiden yaklaşık 1.1 milyonu okul çağındadır. UNICEF 'in verilerine göre Ocak 2019 itibarıyla Türkiye'deki devlet okullarına kayıtlı olan 645 bin çocuğa karşı, yaklaşık 400 bin çocuk eğitime erişememektedir. Bu makalede, Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçlerinin, çocuklarının eğitime erişimine etkisi açıklanmıştır. İstanbul ve Gaziantep'te toplam 50 Suriyeli mülteci ile yüz yüze derinlemesine yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde bu makalede Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik entegrasyon politikasının Suriyeli çocukların eğitime erişimleri üzerindeki etkisi araştırılmış ve literatür kapsamında tartışılmıştır. Bu çalışmada ayrıca, mülteci ailelerin entegrasyon süreçlerini ve çocuklarının eğitime erişimini olumsuz etkileyen sosyal, politik ve ekonomik etmenler açıklanarak mülteci çocukların eğitime entegrasyonu ile ilgili politika önerileri de sunulmuştur. Bu makalede, Suriyeli mültecilerin temel haklara erişimde yaşadıkları sıkıntıların çocuklarının eğitime erişimini olumsuz yönde etkilediği savunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Suriyeli Çocuklar, Entegrasyon, Kapsayıcı Eğitim, Türkiye

Abstract

The Syrian migration is the biggest movement of people since the Second World War. The vast majority of Syrian refugees are residing in Turkey. There are more than 3,6 Syrian refugees in Turkey, and over 1,1 million of the population are school-aged refugee children. According to UNICEF, as of January 2019, there are 645,000 children enrolled in Turkish public schools

* Dr., Koç Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye, dsimsek@ku.edu.tr, ORCID Numarası:0000-0002-8025-5390

Dr., Koç University, College of Social Sciences and Humanities, Istanbul, Turkey, dsimsek@ku.edu.tr, ORCID Number:0000-0002-8025-5390

Geliş Tarihi / Received: 29.05.2019 - Kabul Tarihi / Accepted: 25.01.2020

and around 400,000 children are not attending school. This paper explores the impact of Turkey's integration policy on Syrian children's access to education. The data consists of 50 semi-structured in-depth interviews with Syrian refugees in Istanbul and Gaziantep. The paper also offers policy recommendations for the integration of refugee children into education by explaining the social, political and economic factors affecting the integration processes of Syrian refugees and their children's access to education. I argue that Syrian refugees' limited access to fundamental rights negatively affect their children's access to education.

Keywords: Syrian Children, Integration, Inclusive Education, Turkey

Giriş

Mülteci çocukların eğitimi, özellikle Suriyeli mültecilerin¹ komşu ülkelere ve Avrupa'ya göç etmesiyle politika yapıcılarının ve uluslararası kurumların üzerinde durduğu önemli konulardan biri olmuştur. Yakın zamana kadar, göçmen çocukların eğitimi ile ilgili literatür, mülteci çocukların diğer göçmen çocuklarından farklı gereksinimleri olduğunu belirtmekte özellikle de eğitime erişim ve katılma deneyimlerinin farklılaştığını vurgulamakta başarısız olmuştur (Bloch vd., 2014; 2015; Crul vd. 2016; Suarez-Orozco vd., 2011; Taylor ve Sidhu, 2012; Zhou, 2001). Mülteci çocukların ihtiyaçlarını göz ardı etmenin bir sonucu olarak, politika yapıcılarının, mülteci çocukların eğitime ve topluma entegrasyonlarına yönelik uyguladıkları politikalarda başarısız olmuşlardır. Örneğin, Avrupa'daki mülteci çocuklar ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre, mülteci çocukların okula gidememeleri okulların mültecilerin ve ailelerinin ihtiyaçlarını desteklememeleriyle ilgilidir (Bloch vd., 2014; 2015). Genel olarak, mülteci çocuklar göçmenlerin çocuklarını da içeren homojen bir grup olarak ele alınmaktadır ve bu durum politika yapıcılarının mülteci çocukların ihtiyaçlarını anlamak ve uygun eğitim sağlamak için "göç öncesi ve göç sonrası faktörleri" dikkate almalarını engellemiştir (Rutter, 2006: 4, Taylor ve Sidhu, 2012).

Avrupa'daki göçmenler ve mültecilere yönelik son yıllarda uygulanan eğitim politikaları, mülteci çocukları eğitim sistemlerine hızlı bir şekilde entegre etmek ve mülteci çocukların göç ettikleri ülkenin dilini öğrenmelerine odaklanmaktadır (Bloch vd., 2014; 2015; Bloch ve Hirsch, 2017; Ferfolija ve Vickers, 2010; Rutter, 2006; Spicer, 2008; Timm, 2016). Oysa ki, Avrupa'daki ve ABD'deki mülteci çocukların eğitim sistemlerine entegrasyonu üzerine yapılan pek çok araştırma, mülteci çocukları eğitime asimile etmeye veya hızlı bir şekilde entegre etmeye odaklanan eğitim politikalarının -belirtilen çalışmalarındaki verilere dayalı olarak- kısa ve uzun vadede başarısız olduğunu ortaya koymaktadır (Bloch ve Hirsch, 2017; Portes ve Rumbaut, 2001; Zhou, 2001; McBrien, 2005; Enneli vd., 2005; Şimşek, 2018). Bazı çalışmalar,

mülteci çocukların eğitim gereksinimlerine cevap vermek, mülteci çocuklar için eğitim politikalarındaki kısıtlamaların üstesinden gelmek ve aktif ve üretken vatandaş olmalarını teşvik etmek için iki dilli eğitimin gerekliliğini vurgulamaktadır (Duarte, 2011; Crul vd., 2016; Nilsson ve Bunar, 2016; Jaspers, 2015; Cummins, 2000). İki dilli eğitimin yanı sıra birçok araştırma, eğitim sürecine ailelerin katılımının ve okul destek mekanizmalarının geliştirilmesinin (Bloch ve Hirsch, 2017), göç öncesi ve göç sonrası deneyimlerin dikkate alınmasının (Rutter, 2006), çok kültürlü eğitim (Timm, 2016) ve kapsayıcı eğitimin (Arnot ve Pinson, 2005; Reakes ve Powell, 2004; Pinson ve Arnot, 2007; 2010; Taylor ve Sidhu, 2012) önemine de değinmiştir.

Bu makalede, Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçlerinin çocuklarının eğitime erişimine etkisi açıklanmakta ve Suriyeli mültecilerin temel haklara erişimde yaşadıkları sıkıntıların çocuklarının eğitime erişim süreçlerini olumsuz yönde etkilediği savunulmaktadır. Bu çalışmada ayrıca, mülteci ailelerin entegrasyon süreçlerini ve çocuklarının eğitime erişimini olumsuz yönde etkileyen sosyal, politik ve ekonomik etmenler açıklanarak mülteci çocukların eğitime entegrasyonuna dair politika önerileri de sunulacaktır.

Kavramsal Çerçeve: Mülteci Çocukların Eğitimi

Mülteci çocuklara verilen eğitimin niteliği eğitime erişimi etkilediğinden, örneğin bazı çalışmalarda belirtildiği gibi Suriyeli çocukların okula devam etme oranlarının az olduğu ve bunun nedenlerinden birisinin eğitim sisteminde kültürel ve dilsel çeşitliliğin göz önüne alınmaması, bu kısımda mülteci çocuklara verilen eğitimin niteliğini konu alan çalışmalara değinilmektedir (Çoşkun vd., 2017; Düşkün, 2016; Emin, 2016; Taştan ve Çelik, 2017). Mülteci çocukların eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar, kapsayıcı eğitimin çeşitlilik ve vatandaşlığa geçiş için iyi bir yaklaşım olduğunu göstermektedir. Örneğin, Pinson ve Arnot (2007), mülteci çocuklara yönelik eğitime ilişkin çözümler, çeşitlilik, çoğulculuk ve vatandaşlık arasındaki yeni ilişkileri keşfetmek için kapsayıcı olması gerektiğini savunmaktadır. “Kapsayıcı eğitim” terimi, başlangıçta engelli öğrencilerin düzenli sınıflara entegrasyonu ile ilgili olarak kullanılmıştır (Taylor ve Sidhu, 2012: 53). Son zamanlarda ise kültürel ve dilsel çeşitlilik de dahil olmak üzere öğrenciler arasındaki çeşitliliği ifade etmek için geniş anlamda kullanılmaktadır (Taylor ve Sidhu, 2012). Arnot ve Pinson'a (2005) göre, dahil olma ve çeşitlilik, mülteci öğrencilerin okula ve daha geniş topluluklara dahil edilmesini destekleyen “iyi uygulama okulları” olarak adlandırdıkları modelin önemli özellikleridir. Queensland Eğitim raporunda², kapsayıcı eğitim, sosyal uyum oluşturma ve aktif ve üretken vatandaşlara

sahip olmak için öğrenci çeşitliliğine önem verme olarak tanımlanmaktadır. Benzer bir şekilde, Tazmanya Global Eğitim Gelişim Stratejisi raporuna³ göre kapsayıcı eğitim, bir okuldaki tüm öğrencilerin ait olma duygusuna sahip olması anlamına gelmektedir. Bu araştırmalar, mülteci çocukları eğitim sistemine ve okullara entegre etmek için kapsayıcı bir eğitime ihtiyaç duyulması konusuna vurgu yapmasına rağmen, belirttikleri kapsayıcı eğitim anlayışı, mülteci çocukların ihtiyaçlarını dikkate almamış yalnızca sosyal uyum ve çeşitlilikle sınırlandırılmıştır. Örneğin, iki dilli veya çok dilli eğitim, mülteci çocukların ana dillerini konuşurken kabul edildiklerini hissetmeleri ve okulda kültürel pratiklerini yerine getirmeleri için önemlidir. Bununla birlikte, çok dilliliğin AB dilleriyle sınırlı kalmaması ve göçmen dillerinin de dil politikaları tarafından tanınması gerektiğini belirtmek önemlidir. Almanya’da gerçekleşen bazı araştırmalarda, öğrencilerin çoğunun evde Almanca dışında bir dili konuştuğu ve dilsel çeşitliliğin önemli olduğunu belirtmiştir (Duarte, 2001; Pfaff, 2011; Panagiotopoulou ve Rosen, 2018). Göç alan çoğu ülke için dil çeşitliliği bir sorun olarak görülmemeli ve, göçmen ve mülteci öğrencilerin okuldaki başarısını artırmak için, iki dilli ve çok dilli dil öğrenimi teşvik edilmelidir. Almanya’da göçmen çocukların okul başarıları, tek dilli Alman öğrencilerinkinden daha düşüktür (Duarte, 2011: 639). İngiltere’de göçmen ve mülteci çocukların başarısı ve eğitimsel yaşamları da tek dilli İngiliz öğrencilere kıyasla düşüktür (Enneli vd., 2005; Bloch ve Hirsch, 2017).

Hamilton (2003), mülteci çocukların yeni bir okul ortamına uyum sağlamaları için, okulların ve öğretmenlerin çok önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir. Bu çalışmaya göre, öğretmenler ve mevcut öğrencilerin uyum sağlamaları ve öğretmenlerin mülteci çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlıklı olmaları gerekir. Amthor ve Roxas (2016), çok kültürlü eğitim alanlarındaki kültürlerarası ilişkilerin rolünü geliştirmeye odaklanarak göçmen ve mülteci çocukların ihtiyaçlarını dikkate almak gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer bir şekilde Matthews (2008), mülteci çocukların eğitim başarısını belirlemede, yerleşim öncesi ve sonrası sorunların ve ihtiyaçlarının belirlenmesinin önemini vurgulamaktadır. Taylor ve Sidhu (2012), mülteci çocukların entegrasyon sürecinde okulların eğitim kurumu olarak aktif bir rol oynadıklarını savunmaktadır. Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitime erişimi ve entegrasyonu örneğinde ise Suriyeli çocukların ve ailelerinin içinde buldukları koşullar, haklara erişim deneyimleri, adaptasyon süreçlerini ve eğitime erişimlerini etkileyebilir. Sonraki kısımda entegrasyonun literatürdeki tanımına değinilecektir.

Entegrasyonun Eğitime Erişimde Rolü

Entegrasyon kavramının kabul görmüş tek bir tanımı olmasa da politika

yapıcıları ve akademisyenler kavramın göçmenlerin hakları ile ilgili düzenlemeleri içermesi gerektiğini vurgulamaktadır (Strang ve Ager, 2010). Entegrasyonla ilgili literatür, mültecilerin entegrasyon süreçlerini açıklamak için bir çerçeve geliştiren Ager ve Strang'ın (2008) çalışmalarından etkilenmiştir. Bu çerçevede, entegrasyon “kaynaklar ve belirleyiciler” (istihdam, barınma, eğitim, sağlık), “toplumsal bağlantılar” (sosyal köprüler, sosyal bağlar, sosyal ağlar), “kolaylaştırıcılar” (dil ve kültürel bilgi, güvenlik ve istikrar) ve “dayanaklar” (haklar ve vatandaşlık) olmak üzere dört başlık altında gruplanmış ve on alan etrafında yapılandırılmıştır. Ancak, Ager ve Strang (2008) Avrupa'daki- özellikle Birleşik Krallık- mültecilerin entegrasyon sürecinin çeşitli alanlarına yoğunlaşan kapsamlı bir yaklaşım sunsa da uluslararası koruma altında olmayan, gelişmekte olan ülkelerde ikamet eden mültecilerin entegrasyon süreçlerini etkileyen faktörlerden göç alan toplumlardaki koşulların örneğin temel haklara erişimde yaşanan sıkıntıların, ırkçılığa maruz kalmanın, güvencesiz göçmenlik statüsüne sahip olmanın (özellikle mülteci statüsüne sahip olmayan zorunlu göçmenler örneğinde), sınıf ve cinsiyet eşitsizliklerinin mültecilerin entegrasyon süreçleri üzerindeki etkilerine değinmemişlerdir. Sadece mültecilerin ve göçmenlerin değil göç alan toplum bireylerinin de sorumluluklarının olduğu iki taraflı bir süreç olarak tanımlanan entegrasyon sürecinin temel unsurları arasında göçmenler ve göç alan toplum bireyleri arasındaki ilişki, haklara erişimde eşitlik ve kültürel değişimler yer almaktadır. Phillimore (2012: 3), başarılı bir entegrasyon süreci için göçmenler ve göç alan toplum bireyleri arasındaki sosyal ilişkilerin ve eğitim, iş ve barınma gibi hak ve kaynakların kullanılmasının önemini vurgulamaktadır. Stubbs (1996: 36)'a göre ise entegrasyon, “mülteciler ve göç alan toplum bireyleri arasında kaynakların paylaşılmasını kolaylaştırma girişimi anlamına gelmekte- ekonomik ve sosyal, temel hakların eşitlenmesi – siyasi, bölgesel ve kültürel aktarımları ve yeni kültürel formların gelişimini” ifade eder.

Birçok araştırmacı, göçmen ve mültecilerin entegrasyon süreçlerinin mültecilerin zorunlu göçmen olmalarından kaynaklanan (göç öncesi yaşanan travma, göç sonrası karşılaşılan güvencesiz statü, haklara sınırlı erişim vb.) nedenlerden dolayı farklı olduğunu vurgulamıştır (Castles vd., 2002; Phillimore, 2012; Stubbs, 1996). Mültecilerin göç ettikleri ülkedeki deneyimleri, entegrasyon sürecine dahil olma istekleri ülkeye geldiklerinde içinde buldukları koşullarla ve göç politikaları ile ilişkilidir.

Bazı araştırmacılara göre (Garces and Penninx 2016; Ostergaard-Nielsen 2016), mültecilerin entegrasyonu, mültecileri, göç alan toplumu ve menşeye

ülkeleri de içerdiği için çok boyutlu bir süreç olarak anlaşılabilir. Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneğinde, Suriye’nin bazı bölgelerinde hala savaş devam ettiği için, menşe ülke, mültecilerin entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynamamaktadır. Bu yüzden, Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçleri araştırılırken göç ettikleri ülkedeki koşulları ve bununla birlikte entegrasyon süreçlerine dahil olma isteklerine odaklanmak önemlidir.

Suriyeli mültecileri kabul eden ülkelerin çoğu mültecinin pratikte temel haklara erişimlerini sağlamak konusunda başarısız olmuşlardır, mültecilerin başarılı bir entegrasyon süreci içinde bulunmaları için temel haklara özellikle işgücü piyasası, eğitim ve barınmaya erişimin sağlanması gerekmektedir ve bu alanlarda uzun vadeli çözümlere ihtiyaç vardır (Şimşek, 2018b). Temel haklara erişimdeki eksiklikler nedeniyle mülteciler, entegrasyonlarına yönelik daha elverişli bir ortam yaratmak için stratejiler bulma ihtiyacı duymaktadırlar. Bu durumda, uluslararası toplumun desteği ve göç alan toplum bireylerinin mültecilerin entegrasyon süreçlerinde aktif rol oynamaları çok önemlidir. Bunun sağlanması için de mültecilerin gereksinimlerini dikkate alan bir ortamın sağlanmasını hedefleyen politikaların uygulanması gerekmektedir. Temel haklara erişimde yaşanan eksiklikler Suriyeli çocukların eğitime erişimi önünde engel teşkil edebilir. Sonraki kısım, Suriyeli çocukların eğitime erişimlerine genel bir bakış sunmaktadır.

Türkiye’de Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişim Durumları

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) son verilerine göre, Ağustos 2019 itibariyle Türkiye’de 3.6 milyondan fazla Suriyeli mülteci bulunmaktadır. 2011’den itibaren Türkiye’ye gelen Suriyeliler geldikleri zaman ‘misafir’ olarak tanımlanmıştır. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967’de Türkiye’deki mültecilerin statüsü ile ilgili Ek Protokolünün imzacısı olduğu halde 1951 Cenevre Sözleşmesini coğrafi kısıtlama ile kabul ettiği için sadece Avrupa’dan gelen kişilere mülteci statüsü sağlamaktadır. Dolayısıyla, Suriyeli mülteciler Türkiye’de mülteci statüsüne sahip değil; uluslararası koruma altında değildir. Türkiye, AB’ye üyelik müzakerelerine paralel olarak, 2014 yılında Suriyeli mültecilerin statülerine ve haklarına ilişkin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu (LFIP) kabul etmiştir. Bu yasa ile Suriyelilerin yasal statüsü resmileşmiş ve “Geçici Koruma” altında oldukları belirtilmiştir. Ayrıca, Suriyelilerin temel haklara özellikle sağlık ve eğitim hizmetlerine, işgücü piyasasına erişim ve Suriye’deki çatışmalar sona erene kadar Türkiye’de yasal olarak kalma hakları da yasada belirtilmiştir (İçduygu ve Şimşek, 2016). Ancak, temel haklara erişimlerinin pratikte de sorunsuz karşılanması için gerekli politikalara

gereksinim vardır. Örneğin, eğitim ile ilgili ulusal mevzuat, yabancı uyruklu dahil tüm çocukların, 12. sınıfa kadar uzanan “temel eğitim” den yararlanma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Suriyeli çocuklar, okul kayıtları ile ilgili yeterli ve açık bilgiye sahip olmadıkları için ve bununla ilgili her okulda gerekli düzenleme yapılmadığından, yabancı kimlik kartı almakta yaşanan sıkıntılar, finansal sıkıntılar ve ayrımcılık nedeniyle eğitime erişimde zorluk çekmektedir (Şimşek, 2018). Türkiye’deki Suriyeli ilk ve orta okul çağındaki çocukların örgün eğitimi için iki ana seçenek vardır. Suriyeli çocuklar, Türkiye’deki devlet okullarına ya da Türkiye’de MEB, UNICEF ve UNHCR arasında bir ortaklık yaparak Türkiye’deki okul çağındaki Suriyeli çocuklara eğitim veren ilk ve orta öğretim merkezleri olan Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) eğitime erişebilmektedir. Arapça eğitim veren geçici eğitim merkezleri değiştirilmiş Suriye müfredatı uygulamakta ve mülteci kamplarının hem içinde hem de dışında faaliyet göstermektedir.

Geçici Eğitim Merkezleri’nin müfredatı, Suriye Geçici Hükümeti Eğitim Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içinde hazırlanmıştır (Aras ve Yasun, 2016). 2015 yılında, geçici eğitim merkezlerindeki Suriyeli öğrencilerin sayısı kamplarda 74.097 ve kampların dışında 101.257 idi. Aynı yıl, eğitim kurumlarına kayıtlı Suriyeli çocukların yaklaşık yüzde 78’i geçici eğitim merkezlerinde, yüzde 22’si ise devlet okullarında eğitim görmekteydi (Aras ve Yasun, 2016). Suriyeli mülteci çocukların çoğunluğu geçici eğitim merkezlerine devam ederken, yeni düzenlemelere göre, 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren okula başlayacak çocukların devlet okullarına kayıt yaptırmaları zorunlu olmuştur ve geçici eğitim merkezleri birinci sınıf için yeni kayıtları kabul etmeyecektir (Dallal 2016). 2016 yılında, örgün eğitime 490.000’den fazla Suriyeli çocuk (5-17 yaş) kayıt yaptırmıştı, önceki eğitim yılının sonundan bu yana devlet okullarına kayıt olan Suriyeli çocukların sayısında yüzde 50’lik bir artış gözükse de 380.000 çocuk eğitime erişememekteydi (Aras ve Yasun, 2016). Yeni düzenlemeye göre geçici eğitim merkezleri kademeli olarak kapatılmakta ve Suriyeli öğrencilerin devlet okullarında eğitime devam etmesi teşvik edilmektedir. Türkiye’deki 3.6 milyondan fazla Suriyeli mülteçiden yaklaşık 1.1 milyonu okul çağındadır ve 2019 yılı itibarıyla 645 bin Suriyeli çocuk devlet okullarına kayıt yaptırmıştır fakat okul dışında kalan çocukların sayısı yaklaşık 400 bindir.⁴ Türkiye hükümeti, devlet okullarını Suriyeli mülteci çocuklara yasal olarak erişilebilir kılsa da, Suriyeli mülteci çocuklar eğitime erişim ile ilgili birçok engelle karşı karşıya kalmaktadır. Bu engellerin büyük çoğunluğu ailelerinin entegrasyon süreçleri ile bağlantılıdır. Suriyeli çocukların eğitime erişimleri önündeki engelleri açıklamak için sonraki kısımda araştırma metodunu açıkladıktan

sonra ampirik veriler çerçevesinde ailelerinin entegrasyon süreçlerine odaklanılacaktır.

Araştırma Metodu

Bu çalışmada sunulan veriler, 2017 yılında İstanbul ve Gaziantep'te ikamet eden 50 Suriyeli mülteci ile (her şehirden 25) yarı yapılandırılmış yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Ağustos 2019 verilerine göre İstanbul, Türkiye'de en fazla Suriyeli mülteci barındıran birinci şehri, Gaziantep ise ikinci şehridir. İstanbul'da ikamet eden Suriyeli mültecilerin sayısı 548.125, Gaziantep'te ise 448.603'dür. Görüşmelerin İstanbul ve Gaziantep'de yaşayan Suriyeli mültecilerle yapılmasının nedenleri arasında, bu iki şehrin en fazla Suriyeli mülteci nüfusuna sahip olmasının yanı sıra İstanbul'da göçmen çeşitliliğinin fazla olması, iş imkanlarına erişimin olması gibi sosyal ve ekonomik etmenlerin Suriyeli mültecilerin entegrasyonuna etkisi, Gaziantep'in Suriye ile sınırının olması, savaştan önce Suriye ile ticari ilişkilerin olması ve bu nedenle Gaziantep halkı ile Suriyeli halk arasında sosyal ilişkilerin oluşması, Suriyeli mültecilerin Gaziantep'te açtıkları işletmelerin sayısının fazla olması, bu iş yerlerinin Suriyeli mültecilere iş imkanı sağlaması gibi etmenlerin Suriyeli mültecilerin entegrasyonuna etkisini anlamak sayılabilir. Görüşülen Suriyeli mülteciler, 28 ve 54 yaşları arasındaki 28 erkek ve 22 kadından oluşmaktadır ve katılımcıların çoğu düşük gelir profiline sahiptir. Katılımcıları seçerken etnik ve inanç çeşitliliğine de önem verilmiştir. Görüşülen Suriyeliler arasında Kürt, Türkmen ve Sünni Arap mülteciler vardır. Katılımcıların Türkiye'de kalma süreleri iki yıl ile altı yıl arasında değişmektedir. Kartopu yöntemi ile belirlenen görüşmeciler ile kafelerde, restoranlarda ve evlerinde görüşülmüştür. Görüşülen Suriyelilerin hemen hemen hepsi yabancı kimlik belgesine sahip kayıtlı mültecilerdir fakat çoğunun çalışma izni olmadığı için kayıt dışı ekonomide istihdam edilmişlerdir. Görüşmelerin çoğu İngilizce ve Türkçe gerçekleşmiştir. Arapça gerçekleşen görüşmelerde tercüman kullanılmıştır.

Görüşülen kişilere araştırmanın amacını açıklayan, görüşmecilerin korunması açısından kimliklerinin saklı olduğu ve görüşmeler sırasında toplanan tüm bilgilerin gizliliğini belirten araştırma onam formları verilmiştir. Görüşme soruları, katılımcıların deneyimleri hakkında konuşmasına izin vermek için mümkün olduğunca açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Yüz yüze derinlemesine görüşme soruları, Suriyeli mültecilerin haklara erişim deneyimlerini, göç alan toplum bireyleri ile ilişkilerini, Suriyeli mülteci çocukların geleceğini, eğitimin niteliğinin eğitime erişime etkisini, ve Suriyeli mültecilerin yakın gelecek

planlarını anlamaya odaklanmıştı. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, NVIVO nitel veri analizi programı ile tematik çerçeveye göre ayrıştırılarak analiz edilmiştir.

Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin Entegrasyon Süreçleri ve Eğitime Erişime Yansımaları

1-Temel haklara erişimde yaşanan sıkıntılar

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre 3.6 milyondan fazla Suriyeli mülteci sadece 125.936’sı kamplarda ikamet etmektedir.⁵ Barınma, Suriyeli mültecilere sunulan bir hak olmadığı için şehirlerde ikamet eden Suriyeliler konut kiralarnı kendileri karşılamak zorundadır. Araştırma kapsamında görüşülen Suriyeli mültecilerin çoğu yüksek konut kiralarnı ödemekte zorlandıklarını söylemişlerdir. Çoğu kayıt dışı ekonomide çalışmakta olan Suriyeliler düzenli ve yeterli gelirleri olmadığı için konut kiralarnı, faturaları ödemekte ve masrafları karşılamakta zorlandıklarını dile getirdiler.

Eşimin kazancının çoğunu kira ve faturalar için harcıyoruz. Üç tane küçük çocuğumuz var. Ben evde onlara bakıyorum. Ailede sadece eşim çalışıyor. Bir oğlum okula gidiyor ama okul masraflarnı karşılamakta zorlanıyoruz çünkü eşimin maaşının çoğunu kira ve fatura ödemeleri için harcıyoruz (29 yaşında, kadın, İstanbul).

Üç yıldır Antep’de yaşıyoruz. Burada yaşadığımız süre boyunca kazancımızın çoğunu ev kirası ve faturalara harcıyoruz. Okul servisi parasını ödeyemediğimiz için bu yıl çocuğumuzu okuldan aldirmek zorunda kaldık (32 yaşında, erkek, Gaziantep).

Mülteci statüsü verilen zorunlu göçmenlerin temel haklarından biri olan barınma hakkı, Türkiye’nin mültecilerin hukuki durumuna dair 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne coğrafi sınırlama ile taraf olması sonucunda Avrupa dışından gelen zorunlu göçmenlere mülteci statüsü vermediği için ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda belirtilen bir hak olmadığı için Suriyeli mülteciler uluslararası koruma altında olan mültecilerin yararlandığı barınma hakkından yararlanamıyor. Dolayısıyla, Türkiye’nin göç politikasının bir sonucu olarak kamp dışında ikamet eden Suriyelilere sağlanmadığı için çoğu Suriyeli kiralarnı ödemekte zorluk çekmektedir. Yüksek konut kiralarnı yanı sıra kayıt dışı ekonomide çalışan birçok Suriyeli mülteci, iş güvencesizliği ve düşük maaşların Türkiye’de uzun vadede hayat kurmaları önünde engel olduğunu söylemişlerdir.

İstanbul’da inşaatta kaçak çalışıyorum. Günde 10 saat çalışıyorum ve yaptığım iş tehlikeli. Çalışma koşulları çok zor. Bu zor şartlar altında çalışmama rağmen aldığım maaş çok düşük, iş güvencem yok ve başıma bir kaza gelirse beni ve ailemi güvence altına alacak sigortam yok. Başka işler aradım ama iş bulmak çok zor. Bu şartlarda Türkiye’de kalıp hayat kurmak bizim için kolay değil. İki çocuğumu zorla okutmaya çalışıyorum ama onlar için de burada bir gelecek göremiyorum. Bu yüzden özellikle çocuklarımla eğitimi için Avrupa’ya gitmek istiyorum (37 yaşında, erkek, İstanbul).

Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların çalışma izni ise 4817 sayılı “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun”a tabidir. Mültecilerin çalışma izniyle ilgili gerekli düzenlemelerin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Kasım 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’nde de geçici koruma kimlik belgesine sahip olan Suriyelilerin, yani kayıtlı mültecilerin, Bakanlar Kurulu’na belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi bölgelerde çalışma iznine sahip olmaları için iş verenin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurabileceği belirtilmiştir. Ocak 2016’da Bakanlar Kurulu toplantısında Suriyeli mültecilere çalışma izni öngören düzenlemenin hazırlanması kararlaştırılmış ve Şubat 2016’da yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeye göre geçici koruma altındaki kişiler geçici kimlik belgesi düzenleme tarihinden altı ay sonra ikamet ettikleri illerde çalışma izni için başvurmaya hak kazanmaktadırlar. Çalışma izni başvurularının, geçici koruma sağlanan Suriyeli mülteciyi çalıştıracak işveren tarafından yapılması gerekmektedir. Çalışma izni ile ilgili diğer koşul da Suriyeli mültecilerin sayısının çalıştıkları işyerindeki işçi sayısının yüzde 10’unu geçmeyecek olmasıdır. Bu kriterler çoğu Suriyeli’nin çalışma izni almaları önünde engel olmaya devam etmektedir (Şimşek, 2018b). 2017 yılı rakamlarına göre Türkiye’de 20.970 Suriyeli mülteci çalışma izni almaya hak kazanmıştır.⁶ Çalışma iznine sahip olan Suriyelilerin sayısının az olması çalışma izni almaktaki sınırlılıkları da göstermektedir. Araştırma kapsamında görüşülen Suriyeli mültecilerin de belirttiği gibi kayıt dışı ekonomide çalışmak iş güvencesi sağlamamakla birlikte emek sömürüsünün artmasına da neden olmaktadır. Kayıt dışı ekonomide çalışanlar kayıtlı çalışanlara kıyasla daha düşük maaş aldıkları için ailelerin geçimini sağlamakta zorlandıklarını şu sözlerle açıkladılar:

Türkiye’de çocuklarımız devlet okullarına ücretsiz gitseler de çocukların üniforma, kitap, yemek ve servis masraflarını biz karşılamak

zorundayız. İstanbul'da hayat çok pahalı. Kira çok pahalı. Yemek, içmek çok pahalı. Eşim terzide çırak olarak çalışıyor. Dört çocuğumuz var. İki küçük, ikisi okula gidiyor. Çocukların masrafı çok. 14 yaşındaki oğlum seneye okula gitmeyecek, çalışacak çünkü eşimin kazandığı para ile geçinemiyoruz (29 yaşında, kadın, İstanbul).

Okulun servis parasını ödeyemediğim için çocuğumu seneye okula gönderemeyeceğim. Türkiye'de masraflarımızı biz karşılamak zorundayız. Kirayı, faturaları biz ödüyoruz ve yetiştiremiyoruz. Sadece ben değil birçok Suriyeli mülteci geçim derdi çekiyor. Geçim sıkıntısı nedeniyle ya çocuklarını okuldan alıp tamirhaneye çırak veriyorlar ya da daha iyi bir yaşam beklentisiyle hayatlarını tehlikeye atıp Avrupa'ya gitmeye çalışıyorlar çünkü Avrupa'da mülteci statüsüne sahip olacaklar ve barınma ve iş piyasasına erişimleri önünde engel kalmayacak (41 yaşında, erkek, Gaziantep).

İş piyasasına erişimdeki eksiklikler, güvencesiz yasal statü Suriyeli mültecilerin Türkiye'de yaşamlarını devam ettirmelerinin önünde en büyük engelleri oluşturmaktadır. Ager ve Strang (2008)'in mülteci entegrasyonunu açıkladıkları şemada başarılı bir entegrasyon süreci için iş piyasası, eğitim, barınma ve sağlık gibi temel haklara erişimlerinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle mültecilerin iş piyasasına erişimlerinin entegrasyon süreçleri üzerindeki önemi Symth ve Kum (2000)'un İngiltere ve İskoçya'daki mültecilerin entegrasyon süreçleri ile ilgili yaptıkları araştırmada ve Bloch'un (2004) İngiltere'deki sığınmacıların iş piyasasına erişimleri ile ilgili çalışmasında açıklanmıştır. Bloch (2000) araştırmasında İngiltere'deki sığınmacıların temel haklara erişimde yaşanan sıkıntılar ve uzun süre güvencesiz statüye sahip olmalarından dolayı hem duygusal hem de yapısal olarak yaşadıkları toplumda yer edinemediklerini, iş bulamadıklarını ve hayatlarını kurmakta güçlük çektiklerini, bu durumun da entegrasyon süreçlerini olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Yukarıdaki alıntılarda da belirtildiği gibi Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin güvencesiz yasal statüye sahip olmaları ve özellikle iş piyasasına erişimde yaşadıkları sorunlar Türkiye'de yeni bir hayat kurmaları ve başarılı bir entegrasyon süreci önünde engel oluşturmaktadır. Temel haklara erişimde yaşanan eksiklikler Suriyeli çocukların eğitime erişimlerini de kısıtlamaktadır. Görüşülen Suriyeli mültecilerin belirttiği gibi birçok mülteci finansal zorluklar nedeniyle çocuklarını okula gönderememektedir. Çoğu çocuk ailelerinin bütçesine katkı sağlamak için okula gitmek yerine çalışmak zorunda kalmaktadır. Suriyeli mültecilerin göçü ile birlikte Türkiye'nin önemli sorunlarından olan çocuk

işçiliğinin görünürlüğü artmıştır. Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitime erişimi ile ilgili yapılan birçok çalışma çocuk işçiliğinin eğitimin önünde önemli bir engel olduğunu vurgulamıştır (Lordoğlu and Aslan, 2018; Kireçdağ, 2017). Bu araştırma kapsamında görüşülen Suriyeli mültecilerin bazılarının çocukları da eğitime devam etmek yerine aile ekonomisine katkı sağlamak için çalışmaktadır:

Suriye’deki savaşta eşimi kaybettim ve dört çocuğumla birlikte Türkiye’ye İstanbul’a geldim. Çocuklarımın ikisi bebek, birisi 13 diğeri de 16 yaşında. Ben evde küçük çocuklarıma baktığım için büyük olan oğullarım yaşam giderlerimizi karşılamak için çalışıyorlar. Suriye’deyken okula gidiyorlardı ama burada ekmek lazım. Burada çalışmadan yaşayamayız. Çocuklarımın biri tamircide diğeri terzide çırak olarak çalışıyor. Kazandıkları ücret yüksek değil, uzun saatler çalışıyorlar ve iş yerindeki işçiler tarafından istenmiyorlar. İki oğlum da sözlü ve fiziksel şiddete maruz kaldılar. Keşke param olsaydı da çocuklarım iş yerine değil okula gitselerdi (32 yaşında, kadın, İstanbul).

Gaziantep’de birçok Suriyeli çocuk eğitime devam edemiyor çünkü çalışmak zorundalar. Benim yeğenim 14 yaşında ve çalışıyor. Suriye’de okula gidiyordu ama burada geçim sıkıntısı nedeniyle çalışmak zorunda kaldı. Yeğenim gibi birçok Suriyeli çocuk eğitim alamıyor. Gelecekleri için endişe duyuyorum (43 yaşında, erkek, Gaziantep).

Finansal sıkıntılar birçok Suriyeli çocuğun eğitime erişimine engel olmaktadır. Ciddi bir problem olan çocuk işçiliği Suriyeli çocukların kayıp kuşak olmalarına neden olabilir. Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların çocuk işçi olarak çalışmalarının ve bunun eğitimleri önünde önemli bir engel olmasının sınıfsal eşitsizliklerin yanı sıra Türkiye’nin göç politikasındaki eksiklikler olduğu bu konuda yapılan çoğu çalışmada belirtilmemiştir (Çobaner, 2016; Kireçdağ, 2017). Bu konuda yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışma, yukarıdaki alıntılarda da belirtildiği gibi, Suriyeli mültecilerin haklara erişim ile ilgili yaşadıkları sorunların mülteci politikasındaki eksiklikler, devletin Suriyelilere finansal destek sunmada yetersiz kalması, barınma ihtiyaçlarını karşılamaması, mülteci statüsü vermemesi ve hak temelli bir politika izlenmemesi ile bağdaştırmaktadır. Çoğu Suriyeli ailenin geçim sıkıntısının en büyük nedeni ev kiralalarının, faturaların yüksek olması ve bu yüzden ek gelire ihtiyaç duymaktadırlar (Şimşek, 2018). Uluslararası koruma altında olan mültecilerin temel haklarından olan barınma hakkı geçici koruma altında olan yani mülteci statüsü verilmeyen Suriyelilere sağlanan bir

hak değil ve bu yüzden Suriyeli çocukların çoğu, ailelerine finansal destek sağlamak için çalışmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla, Suriyeli ailelerin yaşadığı finansal zorluklar iş piyasasına erişimdeki engellere bağlı olarak göç ve entegrasyon politikalarının başarısızlığını da göstermektedir. Haklara erişim ile ilgili yeterli bilgiye sahip olunmaması nedeniyle de birçok Suriyeli çocuk eğitime erişememektedir. Görüşülen birçok Suriyeli aile, özellikle okullara kayıt süreci ve eğitime erişim ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları için çocuklarını okullara kayıt ettiremediklerini söylediler:

Türkiye'de haklarımız ile ilgili yeterli bilgiye sahip değiliz. Herkes başka bir şey söylüyor. Kurumlardan doğru bilgi edinemiyoruz. Mahalledeki okulun yönetimi çocuklarımı kayıt etmedi. Neden etmediklerini sorduğumda doğru düzgün bir cevap alamadım. Okullara kayıt prosedürlerinin her yerde aynı olması gerekiyor. Bazı okullar Suriyeli çocukları kabul ederken bazıları kabul etmiyor. Bu neye göre belirleniyor bilmiyorum. Okul çocuklarımı kabul etmediği için bu sene okula gidemediler (31 yaşında, kadın, Gaziantep).

22

Okul yönetimi sınıfta yer olmadığı için çocuklarımı kayıt etmedi. Suriyeli çocukların eğitime erişim hakkı olduğunu biliyorum ama çoğu okul Suriyeli çocukları kabul etmiyor. Eğitime erişim haksız bütün okullar çocuklara bu hakkı sağlamalı. Okullar kabul etmediği için birçok Suriyeli çocuk okula gidemiyor. Çocuklarımızı okula kaydettirmek için ne yapmamız gerektiğini bilmiyoruz (45 yaşında, erkek, İstanbul).

Okula kayıt prosedürlerinin Suriyeli mülteciler ile şeffaf bir şekilde paylaşılmaması entegrasyon politikalarının eğitime erişim hakkı kapsamındaki sınırlılıklarını göstermektedir. Başarılı bir entegrasyon sürecinin gerçekleşmesi için Ager ve Strang (2008)'in de belirttiği gibi mültecilerin hakları ve yükümlülükleri onlarla açık bir şekilde paylaşılmalıdır. Türkiye'deki Suriyeli mülteciler örneğinde haklara erişimde yaşanan sıkıntıların çoğunun prosedürlere yönelik bilgi eksikliği ile ilgili olduğu da görülmektedir. Bunun yanı sıra yukarıdaki alıntılarda aktarıldığı gibi okul yönetimlerinin Suriyeli çocukların kayıt işlemini keyfi bir şekilde yapması, Suriyeli öğrencileri okula kayıt etmeyerek ayrımcılık uygulaması, hak ihlalinde bulunması, Suriyeli çocukların eğitime erişiminin önünde önemli bir engeldir. Eğitim hakkının mülteci çocuklar dahil tüm çocukları kapsayacak şekilde genişletilmesi için uygulama düzeyinde değişikliklere ihtiyaç vardır. Okul yönetimlerinin mülteci çocuklara yönelik ayrımcı tutum ve davranışlarının son bulması için ve temel bir hak olan eğitim hakkının tüm çocukları kapsamaması için politikaların

yeniden tasarlanması ve uygulamaların değişmesi gerekmektedir.

2-Göç alan toplum bireyleri ile kurulan sosyal ilişkiler

Entegrasyonun diğer etmeni ise göç alan toplum bireyleri ile kurulan sosyal ilişkilerin önemidir. Birçok araştırma, mülteciler ve göç alan toplumun bireyleri arasında sosyal ilişkilerin ve dostluğun sağlandığı bir ortamda mültecilerin kendilerini güvende hissettiklerini ve entegrasyon süreçlerinin kolaylaştığını göstermektedir (Ager ve Strang, 2008; Dahinden, 2013; Kazłowska, 2014; Sturgis vd., 2013; Threagold ve Court, 2005). Ancak, Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneğinde, göç alan toplum bireylerinin mültecilere yönelik ayrımcı tutum ve davranışları nedeniyle Suriyeli mülteciler ve göç alan toplum bireyleri arasında sosyal köprüler kurulamamaktadır (Şimşek, 2018b). Suriyeli mültecilerin gündelik hayatta maruz kaldıkları ayrımcılık Suriyeli çocukların eğitime erişiminde de kendisini göstermektedir:

Suriyeli çocukların hemen hemen hepsi okulda ayrımcılığa maruz kalıyor. Benim çocuğum kaç kere ağlayarak eve geldi. Okuldaki arkadaşları kendisine kötü davrandığı, lakap takıp alay ettikleri için okula gitmek istemediğini söyledi. Okullardaki ayrımcılık yüzünden birçok Suriyeli çocuk eğitime devam etmiyor. Öğretmenler ve okul yönetimi de ayrımcılığı önlemek için bir şey yapmıyor (39 yaşında, kadın, İstanbul).

Çocuğum okulda en arka sırada oturduğunu, derste kendisine söz hakkı verilmediğini ve arkadaşları tarafından istenmediğini söyledi. Durumu öğretmenine ilettiğimde dil eksikliği nedeniyle çocuğumun derslere katılım göstermediğini söyledi. Fakat benim çocuğum çok iyi Türkçe konuşuyor. Çocuğuma neden derslerde konuşmadığını sorduğumda sınıftaki diğer çocukların aksarıyla, Suriyeli olmasıyla dalga geçtiklerini bu yüzden derslerde konuşmak istemediğini ve hatta okuldan nefret ettiğini söyledi. Suriyeli çocukların çoğu okullarda izole ediliyor, istenmiyor ve bu durumun düzelmesi için öğretmenler hiçbir şey yapmıyor (32 yaşında, kadın, Gaziantep).

Yukarıdaki alıntılarda da belirtildiği gibi Suriyeli öğrenciler akranları tarafından ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bunun en önemli nedenleri arasında toplumda Suriyeli mültecilere yönelik gittikçe artan ön yargılar ve ırkçı söylemler gelmektedir. Yıldırımalp, İslamoğlu ve İyem’in (2017) yaptığı çalışmada, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin maruz kaldığı

ayrımcılığın, ekonomik, sosyal-kültürel uyum süreçlerini olumsuz etkilediği gösterilmiştir. Bu durum, Suriyeli öğrencilerin okul ortamına uyumunu da olumsuz etkilemektedir. Suriyeli öğrencilerin okullarda maruz kaldığı ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele için öğretmenlerin desteklenmesi de önem taşımaktadır. Tüzün (2017) yaptığı çalışmanın sonucunda, anadili Türkçe olmayan ve göç öncesi travma deneyimlerine sahip olan mülteci çocuklarla çalışma konusunda resmi okullardaki öğretmenlerin donanımlı olmaması ve yeterince desteklenmemesinin, nitelikli ve kapsayıcı eğitimin önündeki başlıca engeller arasında olduğunu vurgulamıştır. Çalışma kapsamında görüşülen Suriyeli ailelerin bir kısmı, eğitim sisteminin iki dilli olmaması nedeniyle çocuklarını okula göndermek istemediklerini, okula giden çocukların da dersleri anlamadığını ve bu yüzden okula devam etmediklerini şu sözlerle dile getirdiler:

Çocuğum Türkiye'ye gelene kadar yani üç yıl boyunca Arapça eğitim gördü. Burada iki dilli eğitim olmadığı için çocuğum Türkçe eğitim görecek ve Arapça'yı unutacak. Biz Türkiye'de belki uzun süre kalmayacağız. Ülkemize döneceğiz. O zaman çocuğum anadilini düzgün konuşamayacak. Bu yüzden çocuğumu burada okula göndermek istemiyorum (31 yaşında, erkek, Gaziantep).

Bu sene çocuğum 8. sınıfta okumaya başladı ama sene dolmadan okulu bıraktı. Dersler Türkçe olduğu için çocuğum hiçbir şey anlamadığını söyledi. Notları da düşüktü. Dersleri anlamadığı için okula gitmek istemedi. Suriye'den göç eden çocuklar için dersler Arapça olsaydı birçok öğrenci okula devam ederdi. Çoğu Suriyeli çocuk bu yüzden okula devam etmiyor (35 yaşında, kadın, İstanbul).

Türkiye'nin eğitim sistemi öğrencilerin dilsel ve kültürel çeşitliliğini göz önüne almadığı için eğitimin niteliğinin eğitime erişimi doğrudan etkilediği yukarıda yer alan alıntılarla da gösterilmiştir. Nitelikli ve kapsayıcı eğitimin uygulanması, mülteci çocukların eğitime erişimlerini de destekleyecektir.

Türkiye'deki Suriyeli çocuklar, dil öğrenimi eksikliği, finansal sıkıntılar, okula kayıt sürecinde bilgi eksikliği ve okullarda maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle eğitime devam etmemektedir (Şimşek, 2018; Dallah, 2016). İki dilli dil öğrenimine ihtiyaç duymanın yanı sıra, mülteci çocukların sınıf ve göçmen geçmişleriyle ilgili olarak okul ortamında ırkçılık ve ayrımcılık, kapsayıcı bir eğitimin önünde engel oluşturmaktadır. Mülteci çocukların içinde buldukları durumlar, ailelerin koşulları ve göç alan ülkenin entegrasyon politikaları,

eğitime erişimlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Mülteci çocukların eğitim ihtiyaçlarına cevap vermek için önerilen kapsayıcı eğitim modelinin okullardaki çeşitliliğin yanı sıra mülteci çocukların göç öncesi ve sonrası travmalarının, ailelerinin haklara erişim pratiklerinin ve göç alan ülkenin entegrasyon politikalarının da dikkate alınarak belirlenmesi gerekmektedir. Çalışmada sunulan bulgular, Suriyeli mültecilerin entegrasyonun ana etmeni olan temel haklara erişimlerinde yaşadıkları sınırlılıkların çocuklarının eğitime erişimine olumsuz yönde etki ettiğini göstermiştir. Suriyeli mülteci çocukların Türkiye’de eğitime erişimini olumsuz etkileyen sosyal, politik ve ekonomik etmenler arasında göç, istihdam gibi politika alanlarındaki eksiklikler, okula kayıt ve eğitim sistemi konusunda bilgi eksikliği, finansal sıkıntılar, çocuk işçiliği ve okullarda mülteci çocuklara yönelik ayrımcılık olduğu araştırma verileri ile desteklenmiştir. Eğitime erişim ile ilgili bu engeller Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçleri ile bağlantılıdır. Örneğin, birçok Suriyeli mültecinin işgücü piyasasına erişimindeki sınırlılıklar finansal sıkıntı yaşamalarına neden olmakta ve Suriyeli çocukların eğitime erişimini kısıtlamaktadır çünkü birçok Suriyeli mülteci finansal sıkıntılar nedeniyle çocuklarının okul ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır ve yine finansal sıkıntılar nedeniyle birçok Suriyeli çocuk çalışmak zorunda kalmıştır.

Entegrasyonun mültecileri ve göç alan toplum bireylerini de içeren iki yönlü bir süreç olarak tanımlanması, haklara eşit erişime ve kültürel değişimlerin gelişmesine yardımcı olma çabasını vurgulamaktadır (Stubbs, 1996; Phillimore, 2012; Strang ve Ager, 2010). Fakat, Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneğinde göç alan toplum bireylerinin Suriyeli mültecilere yönelik ayrımcı davranış ve tutumları, Suriyeli çocukların eğitim sürecinde de deneyimlenmektedir ve bu yüzden iki yönlü bir entegrasyon sürecinden bahsetmek zordur. Araştırma bulgularından da anlaşıldığı gibi Suriyeli çocukların okullarda maruz kaldıkları ayrımcılık eğitime entegrasyonlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Kayıp kuşakların oluşumunu engellemek için politika yapıcılarının Suriyeli mültecilerin ve çocukların ihtiyaçlarına uzun vadede cevap verebilecek entegrasyon politikaları uygulamaları gerekmektedir. Özellikle Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasına erişimi önündeki engellerin kalkması, güvenli bir statüye sahip olmaları ve çocuk işçiliğini önlemek için gerekli düzenlemelerin yapılması ve uygulanması önem arz etmektedir. Haklara erişimin yanı sıra göç

alan toplum bireylerinin de yükümlülüklerinin olduğu iki yönlü entegrasyon süreci desteklenmeli ve mültecilere yönelik ayrımcılığın önlenmesi için mülteciler ve göç alan toplum bireyleri arasında sosyal köprülerin oluşması sivil toplum kuruluşları ve mülteci derneklerinin de desteğiyle sağlanmalıdır. Suriyeli çocukların eğitime erişimi ailelerinin entegrasyon süreçleri ile bağlantılı olduğundan kayıp kuşakların oluşmasının önüne geçmek için hak temelli entegrasyon politikalarının uygulanması gerekmektedir.

DİPNOTLAR

1. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin yasal statüsü “mülteci” olmamasına rağmen bu makalede “mülteci” kelimesi, 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi’ndeki mülteci tanımı çerçevesinde kullanılmıştır.
2. Education (Queensland College of Teachers) Act 2005, <https://www.legislation.qld.gov.au/view/pdf/inforce/current/act-2005-047>, (Erişim Tarihi: 25.05.2019).
3. Tasmanian Global Education Growth Strategy, 2008, https://www.stategrowth.tas.gov.au/__data/assets/pdf_file/0008/149804/Global_Education_Strategy_for_web.pdf, (Erişim Tarihi: 25.05.2019).
4. UNICEF (2019) “Türkiye’deki Suriyeli Çocuklar” <https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar>, (Erişim Tarihi: 27.05.2019).
5. UNICEF (2019) “Türkiye’deki Suriyeli Çocuklar” <https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar>, (Erişim Tarihi: 27.05.2019).
6. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İstatistikleri’, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, (Erişim Tarihi: 27.05.2019).
7. Türkiye 87 bin yabancıya iş kapısı oldu’, Milliyet, 14 Şubat 2018, <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-87-bin-yabanciya-is-kapisi-ekonomi-2609839/>, (Erişim Tarihi: 21.05.2019).

KAYNAKÇA

Ager, A. ve Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual

Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21 (2), 166–191.

Amthor, R. F. ve Roxas, K. (2016). Multicultural Education and Newcomer Youth: Re-Imagining a More Inclusive Vision for Immigrant and Refugee Students. *Educational Studies: A Journal of the American Educational Studies Association*, 52 (2), 155- 176.

Aras, B. and Yasun, S. (2016). The Educational Opportunities and Challenges of Syrian Refugee Students in Turkey: Temporary Education Centers and Beyond. IPC-Mercator Policy Brief. July 2016, <http://ipc.sabanciuniv.edu/en/wp-content/uploads/2016/07/Bulent-Aras-and-Salih-Yasun-11.pdf>, (Erişim Tarihi: 18.05.2019).

Arnot, M. ve H. Pinson. (2005). *The Education of Asylum-Seeker and Refugee Children. A study of LEA and School Values, Policies and Practices*. Cambridge, UK: Faculty of Education, University of Cambridge.

Bloch, A. (2000). Refugee settlement in Britain: The impact of policy on participation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26 (1), 75-88.

Bloch, A. (2004). Labour market participation and conditions of employment: A comparison of minority ethnic groups and refugees in Britain. *Sociological Research Online*, 9 (2).

Block, K., Cross, S., Riggs, E. ve Gibbs, L. (2014). Supporting schools to create an inclusive environment for refugee students. *International Journal of Inclusive Education*, 18 (12), 1337- 1355.

Bloch, A., Chimienti, M., Counilh, A.L., Hirsch, S., Tattolo, G., Ossipow, L. ve Wenden, C.W. (2015). The Children of Refugees in Europe: Aspirations, Social and Economic Lives, Identity and Transnational Linkages. *Final Report- Working Paper*. Geneva: SNIS.

Bloch, A. ve Hirsch, S. (2017). The Educational Experiences of the Second Generation from Refugee Background. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43 (13), 2131- 2148.

Castles, S., Korac, M., Vasta, E. and Vertovec, S. (2002). Integration: Mapping the Field. Centre for Migration and Policy Research and Refugee Studies

Centre. University of Oxford.

Coşkun, İ., Ökten, C.E., Dama, N., Barkçin, M., Zahed, S., Fouda, M., Toklucu, D. & Özserp, H. (2017). Engelleri aşmak: Türkiye'de Suriyeli çocukları okullandırtmak. İstanbul: SETAYayınları, Yayın No: 93.

Crul, M., Keskiner, E., Schneider, J., Lelie, F. ve Ghaemina, S. (2016). No Lost Generation: Education for Refugee Children, A Comparison between Sweden, Germany, The Netherlands and Turkey. *EUI Forum on Migration, Citizenship and Demography in Florence*. <https://www.lowan.nl/onderzoek/no-lost-generation-education-for-refugee-children-a-comparison-between-sweden-germany-the-netherlands-and-turkey/>, (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy. Bilingual children in the crossfire*. Clevedon, England: Multilingual Matters.

Çobaner, A.A. (2016). Türkiye'de çocuk işçiliği sorunu ve haberlerde Suriyeli çocuk işçilerin izini sürmek. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*. 5(9): 13- 49.

Dahinden, J. (2013). Cities, migrant incorporation, and ethnicity: A network perspective on boundary work. *Journal of International Migration and Integration*, 14 (1), 39-60.

Dallal, Y. M. (2016). Saving Syria's Lost Generation through Education. *Turkish Policy Quarterly*, 15 (3), 107-114.

Duarte, J. (2011). Migrants' educational success through innovation: The case of the Hamburg bilingual schools. *International Review of Education*, 57, 631- 649.

Düşkün, Y. (2016). Türkiye'de ortaöğretimde kapsayıcı eğitim durum analizi. Eğitim Reformu Girişimi. http://www.egitimreformugirisimi.org/wpcontent/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_DurumAnalizi.pdf, (Erişim Tarihi: 22.09.2019).

Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları. http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-

suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf, (Erişim Tarihi: 22.09.2019).

Enneli, P., Modood, T. & Bradley, H. (2005). *Young Turks and Kurds: A set of 'invisible' disadvantaged groups*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Ferfolija, T. ve Vickers, M. (2010). Supporting refugee students in school education in Greater Western Sydney. *Critical Studies in Education*, 51 (2), 149- 162.

Garces, B. M. and Penninx, R. (2016). Introduction: Integration as a Three-Way Process Approach?. in B. M. Garces and R. Penninx (eds.) *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors*, IMISCOE Research Series. UK: Springer.

Hamilton, R. (2003). Schools, teachers and the education of refugee children. Chapter 6 in R. Hamilton and D. Moore (eds.) *Educational Interventions for Refugee Children: Theoretical Perspectives and Implementing Best Practice*. London: Routledge.

İçduygu, A. ve Şimşek, D. (2016). 'Syrian refugees in Turkey: Towards Integration Policies', *Turkish Policy Quarterly*, 15 (3), 59-69.

Jaspers, J. (2015). Modelling linguistic diversity at school: the excluding impact of inclusive multilingualism. *Language Policy*, 14 (2), 109- 129.

Kazłowska, A. G. (2014). The role of different forms of bridging capital for immigrant adaptation and upward mobility. The case of Ukrainian and Vietnamese immigrants settled in Poland. *Ethnicities*, 0 (0), 1- 31.

Kireçdağ, N. (2017). Antakya'da bir alan araştırmasına dayalı gözlemler: Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. Ekim 2016- Mart 2017. 29- 35.

Lordoğlu, K. and Aslan, M. (2018). Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye'deki Suriyeli çocuklar. *Çalışma ve Toplum*. 2: 715- 732.

Matthews, J. (2008). Schooling and settlement: refugee education in Australia. *International Studies in Sociology of Education*, 18 (1), 31- 45.

McBrien, J. L. (2005). Educational Needs and Barriers for Refugee Students in the United States: A Review of the Literature. *Review of Educational*

Research, 75 (3), 329- 364.

Nilsson, J. ve Bunar, N. (2016). Educational Responses to Newly Arrived Students in Sweden: Understanding the Structure and Influence of Post-Migration Ecology. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60(4), 399- 416.

Østergaard-Nielsen, E. (2016). "Sending Country Policies." In *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors*, edited by B. M. Garces and R. Penninx. IMISCOE Research Series. UK: Springer.

Panagiotopoulou, J.A. ve Rosen, L. (2018). Denied inclusion of migration-related multilingualism: an ethnographic approach to a preparatory class for newly arrived children in Germany. *Language and Education*. 32(5): 394- 409.

Pfaff, C. W. (2011). Multilingual development in Germany in the crossfire of ideology and politics: Monolingual and multilingual expectations, polylingual practices. *Transit*. 7(1), UC Berkeley, <https://escholarship.org/uc/item/9gp0f163>, (Erişim Tarihi: 10.09.2019).

Phillimore, J. (2012). Implementing integration in the UK: lessons for integration theory, policy and practice. *Policy and Politics*, 40 (4), 525–545.

Pinson, H. ve Arnot, M. (2007). Sociology of Education and the Wasteland of Refugee Education Research. *British Journal of Sociology of Education*, 28 (3), 399- 407.

Pinson, H. ve Arnot, M. (2010). Local conceptualisations of the education of asylum-seeking and refugee students: from hostile to holistic models. *International Journal of Inclusive Education*, 14(3), 247- 267.

Portes, Al. ve Rumbaut, R.G. (2001). *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. New York: Russell Sage Foundation.

Reakes, A. ve Powell, R. (2004). *The Education of Asylum Seekers in Wales: Implications for LEAs and Schools*. Slough: NFER.

Rutter, J. (2006). *Refugee Children in the UK*. Maidenhead: Open University Press.

- Strang, A. and Ager, A. (2010). Refugee Integration: Emerging Trends and Remaining Agendas. *Journal of Refugee Studies*, 23 (4), 589- 607.
- Stubbs, P. (1996). Creative negotiations: Concepts and practice of integration of refugees, displaced persons and local communities in Croatia. in R. Jambresic Kirin and M. Povrzanovic (eds), *War, Exile, Everyday Life*, Zagreb, Institute for Ethnology and Folklore Research, pp. 31–40.
- Sturgis, P., Smith, I. B., Kuha, J. ve Jackson, J. (2013). Ethnic diversity, segregation and the social cohesion of neighbourhoods in London. *Ethnic and Racial Studies*, 37 (8), 1286-1309.
- Şimşek, D. (2018). The processes of integration and education: The case of Syrian refugees and Syrian refugee children in Turkey in M. Pace and S. Sen (eds.) *Integrating the exiled: The case of Syrian refugee children in Europe and the Middle East*, Routledge. ISBN: 978-0-8153-4734-7.
- Şimşek, D. (2018b). Integration Processes of Syrian Refugees in Turkey: Class-Based Integration, *Journal of Refugee Studies*, <https://doi.org/10.1093/jrs/fev057>, (Erişim Tarihi: 27.05.2019).
- Symth. G. ve Kum, H. (2010). When they don't use it they will lose it': Professionals, deprofessionalization and reprofessionalization: the case of refugee teachers in Scotland. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 503-522.
- Spicer, N. (2008). Places of Exclusion and Inclusion: Asylum-Seeker and Refugee Experiences of Neighbourhoods in the UK. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34 (3), 491- 510.
- Sturgis, P., Smith, I. B., Kuha, J. and Jackson, J. (2013). Ethnic diversity, segregation and the social cohesion of neighbourhoods in London. *Ethnic and Racial Studies*, 37 (8), 1286-1309.
- Suarez-Orozco, C., Yoshikawa, H., Teranishi, R.T. ve Suarez-Orozco, M. M. (2011). Growing Up in the Shadows: The Developmental Implications of Unauthorized Status. *Harvard Educational Review*, 81 (3), 438- 472.
- Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017). Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler. Ankara: Eğitim-BirSen Stratejik Araştırmalar Merkezi. <https://>

www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/Suriye_Rapor_TURKCE_pdf.pdf, (Erişim Tarihi: 21.09.2019).

Taylor, S. ve Kaur-Sidhu, R. (2012). Supporting refugee students in schools: what constitutes inclusive education?. *International Journal of Inclusive Education*, 16 (1), 39- 56.

Threagold, T. and Court, G. (2005). Refugee Inclusion: A Literature Review. Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies. <http://www.werconline.org.uk/pdf/Terry2005.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

Timm, M. (2016). The Integration of Refugees into the German Education System: A Stance for Cultural Pluralism and Multicultural Education. *eJournal of Education Policy*. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1158163>, (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

Tüzün, I. (2017). Türkiye’de mülteci çocukların eğitim hakkını ve karşılıklı uyumu destekleyen yaklaşımlar, politikalar ve uygulamalar. *European Liberal Forum*. https://www.liberalforum.eu/wp-content/uploads/2018/09/publication_final.pdf, (Erişim Tarihi: 10.09.2019).

Yalçın, S. (2016). Syrian Child Workers in Turkey. *Turkish Policy Quarterly*, 15 (3), 89-98.

Yıldırım, S., İslamoğlu, E. and İyem, C. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *Bilgi*. 35. Winter 2017: 107- 126.

Zhou, M. (2001). Straddling Different Worlds: The Acculturation of Vietnamese Refugee Children in San Diego. pp. 187-227 in Rubén G. Rumbaut and Alejandro Portes, eds., *Ethnicities: Coming of Age in Immigrant America*. Berkeley and New York: University of California Press and Russell Sage Foundation Press.